

A BÍRÓSÁG ÍTÉLETE (második tanács)

2010. október 21.*

A C-227/09. sz. ügyben,

az EK 234. cikk alapján benyújtott előzetes döntéshozatal iránti kérelem tárgyában, amelyet a Tribunale ordinario di Torino, Sezione Lavoro (Olaszország) a Bírósághoz 2009. június 22-én érkezett, 2009. június 3-i határozatával terjesztett elő az előtte

Antonino Accardo,

Viola Acella,

Antonio Acuto,

Domenico Ambrisi,

Paolo Battaglino,

* Az eljárás nyelve: olasz.

Riccardo Bevilacqua,

Fabrizio Bolla,

Daniela Bottazzi,

Roberto Brossa,

Luigi Calabro,

Roberto Cammardella,

Michelangelo Capaldi,

Giorgio Castellaro,

Davide Cauda,

Tatiana Chiampo,

Alessia Ciaravino,

Alessandro Cicero,

Paolo Curtabbi,

Paolo Dabbene,

Mauro D'Angelo,

Giancarlo Destefanis,

Mario Di Brita,

Bianca Di Capua,

Michele Di Chio,

Marina Ferrero,

Gino Forlani,

Giovanni Galvagno,

Sonia Genisio,

Laura Dora Genovese,

Sonia Gili,

Maria Gualtieri,

Gaetano La Spina,

Maurizio Loggia,

Giovanni Lucchetta,

Sandra Magoga,

Manuela Manfredi,

Fabrizio Maschio,

Sonia Mignone,

Daniela Minissale,

Domenico Mondello,

Veronica Mossa,

Plinio Paduano,

Barbaro Pallavidino,

Monica Palumbo,

Michele Paschetto,

Frederica Peinetti,

Nadia Pizzimenti,

Gianluca Ponzo,

Enrico Pozzato,

Gaetano Puccio,

Danilo Ranzani,

Pergianni Risso,

Luisa Rossi,

Paola Sabia,

Renzo Sangiano,

Davide Scagno,

Paola Settia,

Raffaella Sottoriva,

Rossana Trancuccio,

Fulvia Varotto,

Giampiero Zucca,

Fabrizio Lacognata,

Guido Mandia,

Luigi Rigon,

Daniele Sgavetti

és

a Comune di Torino

között folyamatban lévő eljárásban,

A BÍRÓSÁG (második tanács),

tagjai: J.N. Cunha Rodrigues tanácselnök, A. Arabadjiev, U. Löhmus, A. Ó Caoimh (előadó) és P. Lindh bírák,

főtanácsnok: P. Cruz Villalón,
hivatalvezető: M.-A. Gaudissart egységvezető,

tekintettel az írásbeli szakaszra és a 2010. június 24-i tárgyalásra,

figyelembe véve a következők által előterjesztett észrevételeket:

- A. Accardo és társai képviseletében R. Lamacchia avvocato,

- F. Lacognata és társai képviseletében A. Grespan avvocatessa,

- a Comune di Torino képviseletében M. Li Volti, S. Tuccari és A. Melidoro avvocatessa,

- az olasz kormány képviselőjében G. Palmieri, meghatalmazotti minőségben, segítői: W. Ferrante és L. Ventrella avvocati dello Stato,

- a cseh kormány képviselőjében. M. Smolek és D. Hadrouška, meghatalmazotti minőségben,

- az Európai Bizottság képviselőjében M. van Beek és C. Cattabriga, meghatalmazotti minőségben,

tekintettel a főtanácsnok meghallgatását követően hozott határozatra, miszerint az ügy elbírálására a főtanácsnok indítványa nélkül kerül sor,

meghozta a következő

Ítéletet

- 1 Az előzetes döntéshozatal iránti kérelem a munkaidő-szervezés egyes szempontjairól szóló, 1993. november 23-i 93/104/EK tanácsi irányelv (HL L 307., 18. o.; magyar nyelvű különkiadás 5. fejezet, 2. kötet, 197. o.) 5., 17. és 18. cikkének értelmezésére vonatkozik.

- 2 E kérelmet az egyrészről az A. Accardo és társai, valamint F. Lacognata és társai, továbbá a Comune di Torino között, az 1998–2007 közötti időszak során az előbbiek által a Torino város városi rendőrségének rendőreit megillető heti pihenőidő tiszteletben

tartásának elmulasztása miatt elszenvedett kár megtérítése iránti kérelemre vonatkozó jogvita keretében terjesztették elő.

Jogi háttér

Az uniós szabályozás

- 3 „A munkavállalók munkahelyi biztonságának és egészségvédelmének javítását ösztönző intézkedések bevezetéséről szóló, 1989. június 12-i 89/391/EGK tanácsi irányelv (HL L 183., 1. o.; magyar nyelvű különkiadás 5. fejezet, 1. kötet, 349. o.) az a keretirányelv, amely meghatározza a munkavállalók biztonságára és egészségvédelmére vonatkozó általános elveket. Ezeket az elveket később számos egyedi irányelv továbbfejlesztette. Ezen irányelvek közé tartozik a 93/104 irányelv, a 2000. június 22-i 2000/34/EK európai parlamenti és tanácsi irányelvvel módosított 93/104 irányelv (HL L 195., 41. o.; magyar nyelvű különkiadás 5. fejezet, 4. kötet, 27. o.; a továbbiakban: módosított 93/104 irányelv), valamint a munkaidő-szervezés egyes szempontjairól szóló, 2003. november 4-i 2003/88/EK európai parlamenti és tanácsi irányelv (HL L 299., 9. o.; magyar nyelvű különkiadás 5. fejezet, 4. kötet, 381. o.) (a továbbiakban együttesen: munkaidőről szóló irányelvek).”
- 4 A 89/391 irányelv 2. cikke a hatályra vonatkozóan a következőképpen rendelkezik:

„(1) Ez az irányelv minden köz- és magán tevékenységi ágazatra alkalmazandó (ipari, mezőgazdasági, kereskedelmi, közigazgatási, szolgáltatási, oktatási, kulturális, szabadidős stb.).

(2) Ez az irányelv nem alkalmazható ott, ahol az egyes különleges közszolgálati tevékenységekre – mint amilyen a fegyveres erők vagy a rendőrség – vagy a polgári védelmi szolgálatok egyes különleges tevékenységeire jellemző sajátosságok szükség-szerűen ellentétben állnak vele.

Ebben az esetben a munkavállalók biztonságát és egészségvédelmét a lehető legmészszebbmenőkig biztosítani kell ezen irányelv céljainak figyelembevételével.”

- 5 A 93/104 irányelvet első alkalommal a 2000/34 irányelv módosította. Ezután a 2003/88 irányelv az ekként módosított 93/104 irányelvet – annak egységes szerkezetbe foglalása mellett – 2004. augusztus 2-i hatállyal hatályon kívül helyezte, és annak helyébe lépett.
- 6 A munkaidőről szóló irányelveknek „Az irányelv célja és hatálya” címet viselő 1. cikke értelmében:

„(1) Ez az irányelv a minimális biztonsági és egészségvédelmi követelményeket állapítja meg a munkaidő megszervezése tekintetében.

(2) Ezt az irányelvet kell alkalmazni:

- a) a napi és a heti pihenőidő és az éves szabadság minimális időtartama, a szünetek és a maximális heti munkaidő esetében;

és

b) az éjszakai munka, a váltott műszakban végzett munka és a munkaritmus bizonyos szempontjainak esetében.

(3) Ezen irányelv [...] sérelme nélkül, ezt az irányelvet kell alkalmazni a 89/391/EGK irányelv 2. cikke szerinti valamennyi köz- és magántevékenységi ágazatban [...].

[...]

(4) A 89/391/EGK irányelv rendelkezéseit teljes mértékben alkalmazni kell a (2) bekezdésben említett esetekben, az ezen irányelv szigorúbb és/vagy különös rendelkezéseinek sérelme nélkül.”

7 A munkaidőről szóló irányelveknek „Meghatározások” címet viselő 2. cikke ekként rendelkezik:

„Ennek az irányelvnek az alkalmazásában:

1. munkaidő: az az időtartam, amely alatt a munkavállaló dolgozik, a munkáltató rendelkezésére áll, és tevékenységét vagy feladatát végzi a nemzeti jogszabályoknak és/vagy gyakorlatnak megfelelően;

2. pihenőidő: az az időtartam, amely nem minősül munkaidőnek;

[...]”

- 8 A munkaidőről szóló irányelvek 3–7. cikke előírja azokat az intézkedéseket, amelyeket a tagállamoknak meg kell hozniuk annak biztosítására, hogy minden munkavállalót többek között minimális napi és heti pihenőidő, valamint éves fizetett szabadság illessen meg. E cikkek szabályozzák a szünetet és a maximális heti munkaidőt is.
- 9 A munkaidőről szóló irányelvek „Napi pihenőidő” címet viselő 3. cikke értelmében „[a] tagállamok meghozzák a szükséges intézkedéseket annak biztosítására, hogy minden munkavállalót 24 órás időtartamonként 11 összefüggő órából álló minimális napi pihenőidő illessen meg”.
- 10 A heti pihenőidő tekintetében a munkaidőről szóló irányelvek 5. cikkének első bekezdése előírja, hogy „a tagállamok meghozzák a szükséges intézkedéseket annak biztosítására, hogy minden munkavállalót hétnaponként 24 órás minimális, megszakítás nélküli pihenőidő, továbbá a 3. cikkben említett 11 órás napi pihenőidő illessen meg”. Az említett 5. cikkből az is kitűnik, hogy ha azt objektív, műszaki vagy munkaszervezési feltételek indokolják, a minimális 24 órás pihenőidő alkalmazható.
- 11 A munkaidőről szóló irányelvek 16. cikke rögzíti, hogy – az ezen irányelvek 5. cikke alkalmazásában – a referencia-időszak nem haladhatja meg a 14 napot.

- 12 A munkaidőről szóló irányelvek egy sor eltérést írnak elő számos általános szabályuk alól, bizonyos tevékenységek sajátosságaira tekintettel, ha bizonyos feltételek teljesülnek.
- 13 E tekintetben a 93/104 irányelv és a módosított 93/104 irányelv 17. cikke ekként rendelkezik:

„[...]

(2) Eltérések fogadhatók el törvényi, rendeleti vagy közigazgatási rendelkezések, vagy kollektív szerződések vagy a szociális partnerek által kötött megállapodások által, feltéve hogy az érintett munkavállalók számára egyenértékű kompenzáló pihenőidőt biztosítanak, vagy kivételes esetekben, ha kompenzáló pihenőidő biztosítása objektív okok miatt nem lehetséges, akkor az érintett munkavállalókat megfelelő védelemben részesítik:

2.1 a 3., 4., 5., 8. és 16. cikktől:

[...]

- b) az olyan biztonsági és felügyeleti [helyesen: őrzési, felügyeleti vagy ügyeleti] tevékenységek esetében, amelyek állandó jelenlétet igényelnek a vagyon- és személyvédelem érdekében, különösen a biztonsági őrök, gondnokok vagy biztonsági cégek esetében;

- c) olyan tevékenységek esetében, ahol folyamatos szolgálatra vagy termelésre van szükség, különösen a következők esetében:

[...]

- iii. [...] mentő, tűzoltó és polgári védelmi szolgálatok;

[...]

(3) A 3., 4., 5., 8. és 16. cikktől kollektív szerződések vagy a szociális partnerek által nemzeti vagy regionális szinten kötött megállapodások alapján, vagy az általuk megállapított szabályoknak megfelelően kollektív szerződések vagy a szociális partnerek által kötött alacsonyabb szintű megállapodások alapján lehet eltérni.

Azok a tagállamok, ahol törvényben előírt rendszer nem biztosítja kollektív szerződések vagy a szociális partnerek között nemzeti vagy regionális szintű megállapodások megkötését, vagy azok a tagállamok, amelyekben meghatározott jogi keretek vannak és ennek határain belül, a nemzeti jogszabályoknak és/vagy gyakorlatnak megfelelően engedélyezhetik a 3., 4., 5., 8. és 16. cikktől való eltérést kollektív szerződések vagy a szociális partnerek között a megfelelő kollektív szinten kötött megállapodások alapján.

Az első és a második albekezdésben biztosított eltérési lehetőségek azzal a feltétellel engedélyezhetőek, hogy az érintett munkavállalók számára egyenértékű kompenzáló

pihenőidőt biztosítanak, vagy kivételes esetekben, amikor objektív okok miatt kompenzáló pihenőidő biztosítása nem lehetséges, akkor az érintett munkavállalókat megfelelő védelemben részesítik.

A tagállamok szabályokat állapíthatnak meg a következőkre nézve:

- e cikknek a szociális partnerek általi alkalmazására;

valamint

- e bekezdés értelmében kötött kollektív szerződések vagy megállapodások rendelkezéseinek más munkavállalókra történő kiterjesztése a nemzeti jogszabályoknak és/vagy gyakorlatnak megfelelően.

[...]”

¹⁴ A 93/104 irányelv és a módosított 93/104 irányelv 18. cikke (1) bekezdésének a) pontja értelmében a tagállamoknak el kellett fogadniuk azokat a törvényi, rendeleti és közigazgatási rendelkezéseket, amelyek szükségesek voltak ahhoz, hogy ennek az irányelvnek legkésőbb 1996. november 23-tól megfeleljenek, vagy biztosítaniuk kellett, hogy a szociális partnerek legkésőbb eddig az időpontig megállapodás útján megtegyék a szükséges intézkedéseket, valamint a tagállamoknak meg kellett tenniük az ahhoz szükséges lépéseket, hogy mindenkor biztosítani tudják az említett irányelvben megállapított rendelkezések teljesítését.

- 15 Amint az a jelen ítélet 5. pontjából kitűnik, a módosított 93/104 irányelvet 2004. augusztus 2-i hatállyal a 2003/88 irányelv hatályon kívül helyezte, és annak helyébe lépett. A 2003/88 irányelv (1) preambulumbekzdéséből kitűnik, hogy annak célja az, hogy az egyértelműség érdekében a módosított 93/104 irányelv rendelkezéseit egységes szerkezetbe foglalja. Ily módon a 2003/88 irányelv különösen az 1–3. cikk, valamint az 5. és 16. cikk tartalmát és számozását veszi át változatlanul. A módosított 93/104 irányelv 17. cikke (2) bekezdésének 2.1. és 2.2. pontja pedig a 2003/88 irányelv 17. cikkének 2., illetve 3. cikkébe került át. A módosított 93/104 irányelv 17. cikkének (3) bekezdését a 2003/88 irányelv 18. cikke vette át.

A nemzeti szabályozás

- 16 Az előzetes döntéshozatalra utaló határozatból kitűnik, hogy az alapeljárás tárgyát képező, 1998 és 2007 közötti időszak az alkalmazandó nemzeti szabályozás tekintetében három különböző részből áll.
- 17 Először is, 2003. április 29-ig a munkavállalók heti pihenőidőhöz való joga egyrésztől az alkotmány 36. cikkének harmadik bekezdésén alapult, amelynek értelmében „a munkavállaló heti pihenőidőre jogosult [...], és erről nem mondhat le”, másrésztől pedig a polgári törvénykönyv 2109. cikkének (1) bekezdésén, amely szerint „[a] munkavállaló heti egy pihenőnapra jogosult, amely főszabály szerint vasárnapra esik”. A Bírósághoz A. Accardo és társai által benyújtott írásbeli észrevételekből kitűnik, hogy e két rendelkezés már jóval a 93/104 irányelv elfogadása előtt hatályba lépett.
- 18 Ezután, a munkaidő-szervezés egyes szempontjairól szóló 93/104/EK és a 2000/34/EK irányelvet végrehajtó 2003. április 8-i 66. sz. törvényerejű rendelet (a GURI 2003.

április 14-i 87. számának rendes melléklete, a továbbiakban: 66. sz. törvényerejű rendelet) hatálybalépésének időpontjától, 2003. április 29-től a heti pihenőidőre vonatkozó általános szabályozás e rendelet 9. cikkének (1) bekezdésén alapult, amely előírja, hogy a munkavállaló hétnaponként legalább 24 órás, megszakítás nélküli pihenőidőre jogosult, amely rendszeren a vasárnapot is magában foglalja, és amely kiegészül a rendelet 7. cikkében említett napi pihenőidővel. Ugyanezen rendelet 9. cikke (2) bekezdésének b) pontja és 17. cikkének (4) bekezdése értelmében e jogtól kollektív szerződésekben el lehet térni, amennyiben a munkavállaló számára egyenértékű kompenzáló pihenőidőt biztosítanak.

19 Végül pedig a 2003. április 8-i 66. sz. törvényerejű rendelet módosításáról és kiegészítéséről szóló, és a munkaidő területén szankciókat előíró 2004. július 19-i 213. sz. törvényerejű rendelet (a GURI 2004. augusztus 17-i 192. száma, a továbbiakban: 213/2004. sz. törvényerejű rendelet) 1. cikke (1) bekezdésének b) pontjával bevezetett módosítás következtében, 2004. szeptember 1-je óta a 66. sz. törvényerejű rendelet rendelkezéseit már nem kell alkalmazni a városi rendőrség rendőreire.

20 Mind a 66. sz. törvényerejű rendelet hatálybalépését megelőzően, mind pedig a 213/2004. sz. törvényerejű rendelet elfogadása után a heti pihenőidőre vonatkozó rendes szabályozás alóli, a városi rendőrség rendőreire alkalmazandó eltéréseket a helyi önkormányzatok alkalmazottaira vonatkozó három „nemzeti kollektív munkaszerződés” írta elő, amelyek megkötésére 1987-ben, 2000-ben, illetve 2001-ben került sor (a továbbiakban együttesen: az alapeljárás tárgyát képező kollektív szerződések). E kollektív szerződések mindegyike különösen azt írta elő, hogy „az olyan munkavállalónak, aki különleges szolgálati igények folytán” nem használja ki a heti munkaszüneti pihenőnapot, „kompenzáló pihenőidőhöz való jogot kell biztosítani, amelyet főszabályként 15 napon belül, de mindenképpen a következő két hónapon belül kell felhasználni”. Ezen túlmenően az 1987-ben aláírt kollektív szerződés előírta, hogy e

munkavállalók esetében a rendes napi díjazást 20%-kal kell növelni, e növelés mértéke a 2000-ben és 2001-ben megkötött kollektív szerződésekben pedig 50% volt.

- 21 Az előzetes döntéshozatalra utaló határozatból kitűnik, hogy az alapeljárás felperesei a polgári törvénykönyv 1418. és 1419. cikkére hivatkoznak, amely cikkek „a kényszerítően kötelező erejű rendelkezésekkel ellentétes” szerződési kikötések jogkövetkezményeként a semmisséget jelölik meg, ugyanakkor meghatározzák, hogy e kikötések helyébe „a törvény erejénél fogva a kényszerítően kötelező erejű rendelkezések lépnek”.

Az alapeljárás és az előzetes döntéshozatalra előterjesztett kérdések

- 22 Az alapeljárás felperesei Torino város városi rendőrségének heti 35 órában alkalmazott rendőrei. 1998 és 2007 között váltott műszakon alapuló szolgálatra osztották be őket, amely alapján öthetente egy alkalommal egymást követő hét munkanapon dolgoznak, és amelyet – az előzetes döntéshozatalra utaló határozat szerint – kompenzáló pihenőidő követ, aminek eredményeként tehát a pihenőidő nem megszűnik, hanem egyszerűen elhalasztódik.
- 23 A váltott műszakon alapuló e munkavégzési rendet és a pihenőidőnek az ebből következő, az ötödik hét hetedik napja vonatkozásában történő elhalasztását az 1986. július 2-án a települési önkormányzat, valamint a legnagyobb és legjelentősebb olasz szakszervezeti egyesületek helyi képviselői által kötött szakszervezeti megállapodás eredményeként vezették be (a továbbiakban: 1986. évi megállapodás).
- 24 Az alapeljárás felperesei a belső jogban előírt heti pihenőidő betartásának elmulasztása miatt keresetet nyújtottak be a Comune di Torinóval szemben a kérdést előterjesztő bírósághoz, a pszichés és fizikai igénybevétel folytán általuk állítólagosan elszenvedett

kár megtérítése iránt, tekintve hogy hét egymást követő napon kellett dolgozniuk, és csak ez után jutottak pihenőnaphoz, kompenzáló pihenőidő formájában. A felperesek keresetük alátámasztása érdekében azzal érvelnek, hogy – mivel az alkotmány 36. cikkének harmadik bekezdése és a polgári törvénykönyv 2109. cikkének (1) bekezdése kényszerítően kötelező erejű rendelkezéseket tartalmaz – megfelelő törvényi rendelkezések hiányában az alapeljárás tárgyát képező 1986. évi megállapodásban és kollektív szerződésekben szereplő, vonatkozó kikötéseket jogellenesnek kell tekinteni.

- 25 A Comune di Torino azt a választ adta, hogy a 93/104 irányelv 17. cikkének (3) bekezdése értelmében a 93/104 irányelv 5. cikkében említett heti pihenőidő alól kollektív szerződések vagy a szociális partnerek által nemzeti vagy regionális szinten kötött megállapodások alapján eltéréseket lehet bevezetni, azzal a feltétellel, hogy az érintett munkavállalók számára egyenértékű kompenzáló pihenőidőt biztosítanak.
- 26 Az alapeljárás felperesei mindazonáltal vitatják mind a 93/104 irányelv 17. cikkének a 66. sz. törvényerejű rendelet elfogadását megelőző közvetlen hatályát, mind pedig magának a (3) bekezdésnek a városi rendőrökre való alkalmazhatóságát. Ez a szektor ugyanis nem szerepel kifejezetten a 93/104 irányelv 17. cikke (2) bekezdésének 2.1. pontjában található felsorolásban, ennél fogva pedig azt az ugyanezen rendelkezés (3) bekezdésében előírt, az eltéréssel kapcsolatos lehetőség sem érinti. Ez utóbbi lehetőség nem önálló, mivel a 17. cikk (2) bekezdésének pusztán pontosításáról van szó.
- 27 Ezen túlmenően, az alapeljárás felperesei szerint a 213/2004. sz. törvényerejű rendelettel bevezetett módosítást követően a 66. sz. törvényerejű rendelet egészében többé nem alkalmazható a városi rendőrségre, ami azzal jár, hogy a 93/104 irányelv 17. cikke rájuk már nem alkalmazható, ezzel szemben esetükben ismét az alkotmány 36. cikkét és a polgári törvénykönyv 2109. cikkét kell alkalmazni.

28 Ilyen körülmények között a Tribunale ordinario di Torino (Sezione Lavoro) felfüggesztette az eljárást, és a következő kérdéseket terjesztette a Bíróság elé előzetes döntéshozatalra:

- „1) A [...] 93/104 irányelv 5., 17. és 18. cikkét akként kell-e értelmezni, hogy ezek – a formai átültetéstől függetlenül, illetve az ezek alkalmazását meghatározott foglalkozási kategóriákra korlátozó nemzeti rendelkezésektől eltekintve – valamely tagállam jogrendjében közvetlenül alkalmazhatók olyan jogvita esetén, amelyben a szociális partnerek által aláírt, ezen irányelvnek megfelelő kollektív szerződést az irányadó?

- 2) A tagállami bíróságnak az irányelv közvetlen hatályától függetlenül egyébként is kötelessége-e, hogy a nemzeti jog értelmezésének paramétereiként, azaz az esetlegesen felmerülő értelmezési kételyek elosztatására szolgáló hivatkozási alapként alkalmazzon a nemzeti jogrendbe még át nem ültetett irányelvet, vagy az átültetést követően egy olyan irányelvet, amelynek alkalmazhatóságát a nemzeti jogszabályok kizárni látszanak?

- 3) A tagállami bíróság számára tilos-e valamely magatartás jogellenességét megállapító és a jogellenes magatartással okozott kár megtérítést elrendelő határozat meghozatala, amikor úgy tűnik, hogy e magatartást a szociális partnerek jóváhagyták, és e jóváhagyás összhangban van a közösségi joggal, a nemzeti jogba még át nem ültetett irányelv formájában is?

- 4) A [93/104] irányelv 17. cikkének (3) bekezdését akként kell-e értelmezni, hogy ez önállóan, azaz a (2) bekezdéstől és a tevékenységek és foglalkozások [ez utóbbi bekezdésben] szereplő felsorolásától teljességgel függetlenül lehetővé teszi a

szociális partnerek beavatkozását, és a heti pihenőidő vonatkozásában eltérést engedő szabályok ez utóbbiak részéről történő bevezetését?”

Az előzetes döntéshozatalra előterjesztett kérdésekről

- ²⁹ Előzetesen emlékeztetni kell arra, hogy jóllehet az előzetes döntéshozatalra utaló határozat kifejezetten csak a 93/104 irányelv eredeti változatára vonatkozik, az iratokból kitűnik, hogy az alapügybeli jogvita által érintett időszakban a munkaidőről szóló irányelvek egymást követően voltak hatályban. Az előzetes döntéshozatalra előterjesztett kérdések megválaszolása céljából adott esetben ezt a körülményt figyelembe kell venni.

A negyedik kérdésről

- ³⁰ Elsőként vizsgálandó negyedik kérdésével a kérdést előterjesztő bíróság alapján véve arra keres választ, hogy a 93/104 irányelv 17. cikkének (3) bekezdése önálló hatállyal rendelkezik-e ugyanezen cikk (2) bekezdéséhez képest oly módon, hogy az, hogy valamely foglalkozás nem szerepel az említett (2) bekezdésben foglalt felsorolásban, nem akadályozza annak, hogy az a 93/104 irányelv 17. cikkének (3) bekezdésében előírt eltérés hatálya alá tartozzon.
- ³¹ Amint az különösen a jelen ítélet 26. pontjából kitűnik, ez a kérdés az alapeljárás felpereseinek azon érveléséhez nyúlik vissza, miszerint a 93/104 irányelv 17. cikkének (3) bekezdése nem értelmezhető, illetve nem alkalmazható ugyanezen cikk

(2) bekezdésétől függetlenül. Ez utóbbiak szerint a 93/104 irányelv 17. cikkének (3) bekezdése nem értelmezhető oly módon, hogy az az ugyanazon cikk (2) bekezdésében előírtaknál tágabb eltéréseket tesz lehetővé, ekként pedig hogy az eltérések önálló és független rendszerét hozza létre.

32 Ezen érvelésnek azonban nem lehet helyt adni.

33 Amint ugyanis azzal lényegében a Comune di Torino, az olasz és a cseh kormány, valamint az Európai Bizottság érvel, a 93/104 irányelv és a módosított 93/104 irányelv 17. cikkének szerkezetében vagy szövegében semmi nem enged arra következtetni, hogy (3) bekezdésének hatálya a (2) bekezdésétől függne.

34 Ezenfelül – amint azt a Bizottság megjegyzi –, egyrészt ez utóbbi bekezdések nem tartalmaznak egymásra való utalásokat, másrészt pedig az említett bekezdések az eltérések minden egyes kategóriája tekintetében ugyanazon feltételeket ismétlik meg, amelyektől minden esetben függ a heti pihenőidőtől való eltérés lehetősége.

35 Ezen túlmenően, amint az a jelen ítélet 15. pontjából kitűnik, a 2003/88 irányelvvel történt egységes szerkezetbe foglaláskor a 93/104 irányelv és a módosított 93/104 irányelv 17. cikke (3) bekezdésének megfogalmazását az új 18. cikk változatlanul vette át, míg a 93/104 irányelv és a módosított 93/104 irányelv 17. cikke (2) bekezdésének tartalma a 2003/88 irányelv 17. cikkének (2) és (3) bekezdésébe került át. Következésképpen az uniós jogalkotó úgy vélte, hogy a 93/104 irányelv és a módosított 93/104 irányelv 17. cikkének (2) és (3) bekezdését egymástól függetlenül lehet – és kell – értelmezni, ekként pedig az egységes szerkezetbe foglalás alkalmával lehetővé tette azok szétválasztását.

- 36 A negyedik kérdésre tehát azt a választ kell adni, hogy a 93/104 irányelv és a módosított 93/104 irányelv 17. cikkének (3) bekezdése az ugyanazon cikk (2) bekezdéséhez képest önálló hatállyal rendelkezik, oly módon, hogy az, hogy valamely foglalkozás nem szerepel az említett (2) bekezdésben foglalt felsorolásban, nem akadályozza annak, hogy az a 93/104 irányelv és a módosított 93/104 irányelv 17. cikkének (3) bekezdésében előírt eltérés hatálya alá tartozzon.

Az első három kérdéstről

- 37 Amint az különösen az előzetes döntéshozatalra utaló határozatból kitűnik, az alapeljárásban nem képezi vita tárgyát, hogy a 2003. április 29. és 2004. augusztus 29. közötti időszakban a 66. sz. törvényerejű rendelet – a 93/104 irányelv és a módosított 93/104 irányelv 17. cikkének megfelelően – főszabály szerint lehetővé tette az alkotmány 36. cikkének harmadik bekezdésében és a polgári törvénykönyv 2109. cikkének (1) bekezdésében előírt heti pihenőidő alóli, a 2001-ben aláírt kollektív szerződés alapján való eltérést.
- 38 Az előzetes döntéshozatalra utaló határozatból azonban az is kitűnik, hogy ezen az időszakon kívül az alkotmánynak és a polgári törvénykönyvnek e rendelkezéseivel – úgy tűnik – ellentétes volt az, hogy lévén szó belső jogról, a Comune di Torino, védelme érdekében, érvényesen támaszkodjon az alapeljárás tárgyát képező kollektív szerződésekre az alapeljárás tárgyát képező, váltott műszakon alapuló munkavégzés rendje jogszerűségének igazolása érdekében, amely szerződés – az 1986. évi megállapodásnak megfelelően – különösen azt írja elő, hogy az ötödik hét hetedik napja vonatkozásában a pihenőidő elhalasztásra kerül sor.
- 39 Amint azzal a Bizottság írásbeli észrevételeiben érvel, a városi rendőrség által rendes körülmények között végzett szolgálati tevékenységek a 89/391 irányelv hatálya és a munkaidőről szóló irányelvek 1. cikkének (3) bekezdésében az ezen irányelv 2. cikkére való utalás folytán, az előbbi hatálya alá tartoznak (lásd analógia útján a

C-52/04. sz. Personalrat der Feuerwehr Hamburg ügyben 2005. július 14-én hozott végzés [EBHT 2005., I-7111. o.] 51–61. pontját, valamint az ott hivatkozott ítélkezési gyakorlatot).

- 40 Úgy tűnik, hogy a Bírósághoz benyújtott iratokból az következik, hogy az alkotmány 36. cikkének harmadik bekezdése, valamint a polgári törvénykönyv 2109. cikkének (1) bekezdése – feltéve, hogy azokat a 93/104 irányelv 3. és 16. cikkében szereplő követelményekre is figyelemmel alkalmazzák – eleve olyan jellegűek, hogy a munkaidőről szóló irányelvek 5. cikkének az olasz jogrendbe való átültetését valósítsák meg, aminek vizsgálata – amennyiben szükséges – a kérdést előterjesztő bíróság feladata. Mindenesetre a Bíróság előtt nem utaltak arra, hogy az említett nemzeti rendelkezések sértének az említett 5. cikkben szereplő követelményeket.
- 41 Ezzel szemben a nemzeti bíróságban – jóllehet az az előzetes döntéshozatalra utaló határozatban abból az előfeltevésből indul ki, hogy a heti pihenőidőnek az 1986. évi megállapodásban előírt rendjét a 93/104 irányelv és a módosított 93/104 irányelv 17. cikkében, illetve a 2003/88 irányelv 17. és 18. cikkében (a továbbiakban együttesen: szóban forgó, eltérést előíró rendelkezések) előírt, nem kötelező eltérések főszabály szerint megengedik, aminek vizsgálata a nemzeti bíróság feladata – kétség merült fel azzal a kérdéssel kapcsolatban, hogy ez a megállapodás és az alapeljárás tárgyát képező kollektív szerződések eltérhetnek-e az alkotmány 36. cikkének harmadik bekezdésétől és a polgári törvénykönyv 2109. cikkének (1) bekezdésétől.
- 42 A nemzeti bíróság tehát alapvetően arra kíván választ kapni, hogy közvetlenül vagy közvetve hogyan lehet az alapeljárás tárgyát képező kollektív szerződések alkalmazása tekintetében a belső jogban fennálló esetleges akadályok elhárítása céljából a szóban forgó, eltérést előíró rendelkezéseket alkalmazni.

- 43 Ilyen körülmények között az együttesen kezelendő első három kérdést úgy kell érteni, hogy azok lényegében arra irányulnak, hogy a szóban forgó, eltérést előíró rendelkezések közvetlenül alkalmazhatók-e az alapeljárásban szóban forgóhoz hasonló tényállásra, vagy pedig – közvetlen hatály hiányában – a nemzeti bíróságnak úgy kell-e értelmeznie, illetve lehetséges-e úgy értelmeznie az alapügyben szóban forgó belső jogi rendelkezéseket, mint amelyek megengedik az alkotmány 36. cikkének harmadik bekezdésében és a polgári törvénykönyv 2109. cikkének (1) bekezdésében előírt heti pihenőidő alóli mentességet.

A szóban forgó, eltérést előíró rendelkezések közvetlen alkalmazhatóságának lehetőségéről

- 44 Noha igaz az, hogy a kérdést előterjesztő bíróság által feltett első kérdés különösen a munkaidőről szóló irányelvek 5. cikkére vonatkozik, meg kell jegyezni, hogy – amint az különösen a jelen ítélet 42. pontjából kitűnik – a kérdést előterjesztő bíróság kérdésével mindenekelőtt arra kíván választ kapni, hogy az alapeljárás alperese az alapeljárás alapjául szolgáló kereseti kérelmek bíróság általi elutasítása érdekében hivatkozhat-e közvetlenül a szóban forgó, eltérést előíró rendelkezésekre az alapeljárás felpereseivel szemben.
- 45 Márpedig e tekintetben emlékeztetni kell arra, hogy a Bíróság állandó ítélkezési gyakorlata szerint valamely irányelv önmagában nem keletkeztet magánszemélyekre vonatkozó kötelezettséget, következésképpen arra nem is lehet magánszemélyekkel szemben hivatkozni (lásd különösen a 152/84. sz. Marshall-ügyben 1986. február 26-án hozott ítélet [EBHT 1986., 723. o.] 48. pontját; a C-91/92. sz. Faccini Dori-ügyben 1994. július 14-én hozott ítélet [EBHT 1994., I-3325. o.] 20. pontját; a C-397/01–C-403/01. sz., Pfeiffer és társai egyesített ügyekben 2004. október 5-én hozott ítélet [EBHT 2004., I-8835. o.] 108. pontját, valamint a C-555/07. sz. Küçükdeveci-ügyben 2010. január 19-én hozott ítélet [EBHT 2010., I-365. o.] 46. pontját).

- 46 Ily módon, amennyiben a szóban forgó, eltérést előíró rendelkezéseket nem megfelelően ültették át – aminek vizsgálata a jelen ügyben a kérdést előterjesztő bíróság feladata –, úgy az e lehetőséggel nem élő tagállam hatóságai nem hivatkozhatnak ezen állam mulasztására annak érdekében, hogy megtagadják az alapeljárás felpereseihez hasonló magánszemélyektől azt a heti pihenőidőt, amely főszabály szerint – a kérdést előterjesztő bíróság által e tekintetben elvégzendő vizsgálatra is figyelemmel – megfelel a munkaidőről szóló irányelvek 5. cikkében szereplő követelményeknek (lásd analógia útján a C-226/07. sz. Flughafen Köln/Bonn ügyben 2008. július 17-én hozott ítélet [EBHT 2008., I-5999. o.] 32. pontját, valamint az ott hivatkozott ítélkezési gyakorlatot).
- 47 Ebből az következik, hogy az alapeljárásbelihez hasonló körülmények esetén a szóban forgó, eltérést előíró rendelkezésekre nem lehet hivatkozni az alapeljárás felpereseihez hasonló magánszemélyekkel szemben.

A belső jog összhangban álló értelmezésének kötelezettségéről vagy lehetőségéről

- 48 Amint az az előzetes döntéshozatalra utaló határozatból kitűnik, a Tribunale ordinario di Torino (Sezione Lavoro) második és harmadik kérdésével arra kíván választ kapni, hogy mindazonáltal a belső jogot a szóban forgó, eltérést előíró rendelkezések fényében kell-e értelmezni annak meghatározása érdekében, hogy a Comune di Torino érvényesen támaszkodhat-e az alapeljárás tárgyát képező kollektív szerződésekre az alkotmány 36. cikkének harmadik bekezdésében és a polgári törvénykönyv 2109. cikkének (1) bekezdésében szereplő követelményektől való eltérés céljából.
- 49 E tekintetben igaz az, hogy a tagállamok irányelvből eredő kötelezettsége az abban írt eredmény elérésére, valamint azon feladatuk, hogy megtegyék a megfelelő általános és különös intézkedéseket e kötelezettség teljesítésének biztosítása érdekében, ezen államok minden hatóságára vonatkozik, beleértve hatáskörük keretén belül az

igazságszolgáltatás szerveit is (lásd különösen a 14/83. sz., von Colson és Kamann ügyben 1984. április 10-én hozott ítélet [EBHT 1984., 1891. o.] 26. pontját, valamint a fent hivatkozott Küçükdeveci-ügyben hozott ítélet 47. pontját és az ott hivatkozott ítélkezési gyakorlatot).

- 50 Mindazonáltal ki kell zárni a munkaidőről szóló irányelvekből eredő valamely olyan kötelezettség meglétét, miszerint a belső jogot az ezen irányelvek 5. cikkét átültető szabályoktól eltérés biztosító kollektív szerződések alkalmazását előnyben részesítő módon kell értelmezni.
- 51 Mivel ugyanis a szóban forgó, eltérést előíró rendelkezésekben szereplő eltérések nem kötelezőek, az uniós jog nem kötelezi a tagállamokat arra, hogy azokat nemzeti jogukba átültessék. Annak érdekében, hogy a tagállamok élhessenek az e rendelkezésekben foglalt, a különösen a munkaidőről szóló irányelvek 5. cikkében szereplő követelményektől való eltérés lehetőségével, annak igénybevétele mellett kell dönteniük (lásd analógia útján a C-102/08. sz. SALIX Grundstücks-Vermietungsgesellschaft ügyben 2009. június 4-én hozott ítélet [EBHT 2009., I-4629. o.] 51., 52. és 55. pontját).
- 52 Ennek céljából a tagállamok feladata a nekik legmegfelelőbbnek tűnő jogalkotási technika megválasztása (lásd analógia útján a fent hivatkozott SALIX Grundstücks-Vermietungsgesellschaft ügyben hozott ítélet 56. pontját), mivel maguk a szóban forgó, eltérést előíró rendelkezések alapján hasonló eltérések vezethetők be kollektív szerződések vagy a szociális partnerek által megkötött megállapodások útján.
- 53 A munkaidőről szóló irányelveket – mint olyanokat – nem lehet akként értelmezni, hogy azokkal ellentétes az alapeljárás tárgyát képezőhöz hasonló kollektív szerződések alkalmazhatósága, illetve megfordítva, hogy azok – egyéb, vonatkozó belső jogi rendelkezés ellenére – előírják az ilyen szerződések alkalmazhatóságát.

- 54 Ilyen körülmények között az a kérdés, hogy az alapeljárásban a Comune di Torino érvényesen támaszkodhat-e az 1986. évi megállapodásra, valamint az alapeljárás tárgyát képező kollektív szerződésekre, mindenekelőtt olyan kérdéssé válik, amelyben a kérdést előterjesztő bíróságnak a belső jog szabályai alapján kell döntést hoznia (lásd analógia útján a C-303/98. sz. Simap-ügyben 2000. október 3-án hozott ítélet [EBHT 2000., I-7963. o.] 55–57. pontját).
- 55 Meg kell azonban állapítani, hogy amennyiben az uniós jog biztosítja a tagállamok számára a valamely irányelv bizonyos rendelkezéseitől való eltérés lehetőségét, úgy ez utóbbiaknak az uniós jog általános elveinek – köztük a jogbiztonság elvének – tiszteletben tartásával kell gyakorolniuk diszkrecionális jogkörüket. E célból a valamely irányelvben lefektetett elvektől való, nem kötelező eltéréseket lehetővé tevő rendelkezéseket az abból az elvből eredő követelményeknek való megfeleléshez szükséges pontossággal és egyértelműséggel kell végrehajtani.
- 56 Ezzel összefüggésben a kérdést előterjesztő bíróságnak két lehetőség áll majd rendelkezésére: vagy megállapítja, hogy az alapeljárás tárgyát képező kollektív szerződések nem felelnek meg a jogbiztonság általános elvének és a belső jogban a szóban forgó, eltérést előíró rendelkezések érvényes végrehajtására vonatkozóan megállapított követelményeknek, vagy pedig azt, hogy e kollektív szerződések az olasz jog értelmében, valamint a jogbiztonság általános elvének tiszteletben tartása mellett az említett uniós rendelkezésektől való megengedett eltérések végrehajtásának minősülnek.
- 57 Az említett esetek közül az elsőben – amint azt a cseh kormány előadta és amint az a jelen ítélet 45. pontjában említett ítélkezési gyakorlatból következik –, amennyiben az olasz belső joggal ellentétes az 1986. évi megállapodás, valamint az alapeljárás tárgyát képező kollektív szerződések, úgy az ehhez hasonló alkalmazás érdekében pusztán a munkaidőről szóló irányelvekre nem lehet hivatkozni magánszemélyekkel szemben (lásd még analógia útján a 14/86. sz., Pretore di Salò kontra X ügyben 1987. június 11-én hozott ítélet [EBHT 1987., 2545. o.] 19 és 20. pontját; a C-387/02., C-391/02. és C-403/02. sz., Berlusconi és társai egyesített ügyekben 2005. május 3-án hozott ítélet [EBHT 2005., I-3565. o.] 73. és 74. pontját; valamint a C-321/05. sz. Kofoed-ügyben 2007. július 5-én hozott ítélet [EBHT 2007., I-5795. o.] 42. pontját és az ott hivatkozott ítélkezési gyakorlatot).

- 58 A jelen ítélet 56. pontjában említett második esetben nem ellentétes e tekintetben a munkaidőről szóló irányelvekkel a belső jog olyan értelmezése, amely lehetővé teszi, hogy a Comune di Torino az alapeljárás tárgyát képező kollektív szerződésekre támaszkodjon, azzal a feltétellel, hogy az említett kollektív szerződések vonatkozó rendelkezései teljes mértékben tiszteletben tartják a szóban forgó, eltérést előíró rendelkezésekben rögzített feltételeket, aminek vizsgálata a kérdést előterjesztő bíróság feladata. Ez utóbbit illetően emlékeztetni kell arra, hogy a 93/104 irányelvvel létrehozott, a munkaidő-szervezésre vonatkozó közösségi rendszer alóli kivételekként a szóban forgó, eltérést előíró rendelkezéseknek olyan értelmezést kell adni, amely hatályukat azon érdekek megóvásához kifejezetten szükséges mértékre korlátozza, amelyeknek védelmére ezek az eltérések alkalmasak (lásd a C-151/02. sz. Jaeger-ügyben 2003. szeptember 9-én hozott ítélet [EBHT 2003., I-8389. o.] 89. pontját).
- 59 A fentiekre tekintettel az első három kérdésre azt a választ kell adni, hogy az alapügyben szereplőkhöz hasonló körülmények között a szóban forgó, eltérést előíró rendelkezésekre nem lehet hivatkozni az alapeljárás felpereseihez hasonló magánszemélyekkel szemben. E rendelkezéseket továbbá nem lehet akként értelmezni, hogy azok megengedik vagy tiltják az alapeljárásban szóban forgóhoz hasonló kollektív szerződések alkalmazását, mivel ez utóbbiak alkalmazása a belső jogtól függ.

A költségekről

- 60 Mivel ez az eljárás az alapeljárásban részt vevő felek számára a kérdést előterjesztő bíróság előtt folyamatban lévő eljárás egy szakaszát képezi, ez a bíróság dönt a költségekről. Az észrevételeknek a Bíróság elé terjesztésével kapcsolatban felmerült költségek, az említett felek költségeinek kivételével, nem téríthetők meg.

A fenti indokok alapján a Bíróság (második tanács) a következőképpen határozott:

- 1) **A munkaidő-szervezés egyes szempontjairól szóló, 1993. november 23-i 93/104/EK tanácsi irányelv 17. cikkének (3) bekezdése – mind annak eredeti változatában, mind pedig a 2000. június 22-i 2000/34/EK európai parlamenti és tanácsi irányelvvel módosított változatában – az ugyanazon cikk (2) bekezdéséhez képest önálló hatállyal rendelkezik, oly módon, hogy az, hogy valamely foglalkozás nem szerepel az említett (2) bekezdésben foglalt felsorolásban, nem akadályozza annak, hogy az a 93/104 irányelv mindkét említett változata 17. cikkének (3) bekezdésében előírt eltérés hatálya alá tartozzon.**

- 2) **Az alapügyben szereplőkhöz hasonló körülmények között a 93/104 irányelv és a 2000/34 irányelvvel módosított 93/104 irányelv 17. cikkében, valamint – adott esetben – a munkaidő-szervezés egyes szempontjairól szóló, 2003. november 4-i 2003/88/EK európai parlamenti és tanácsi irányelv 17. és/vagy 18. cikkében előírt, nem kötelező eltérésekre nem lehet hivatkozni az alapeljárás felpereseihez hasonló magánszemélyekkel szemben. E rendelkezéseket továbbá nem lehet akként értelmezni, hogy azok megengedik vagy tiltják az alapügyben szóban forgóhoz hasonló kollektív szerződések alkalmazását, mivel ez utóbbiak alkalmazása a belső jogtól függ.**

Aláírások